

Sygn. akt I UK 232/11

**WYROK
W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ**

Dnia 9 stycznia 2012 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Teresa Flemming-Kulesza (przewodniczący,
sprawozdawca)

SSN Józef Iwulski

SSN Zbigniew Korzeniowski

w sprawie z odwołania Haliny J.
przeciwko Prezesowi Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego
o rentę rolniczą,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń
Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 9 stycznia 2012 r.,
skargi kasacyjnej ubezpieczonej od wyroku Sądu Apelacyjnego
z dnia 30 listopada 2010 r.,

**uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi
Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania i orzeczenia o
kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Sąd Okręgowy wyrokiem z dnia 2 czerwca 2010 r. oddalił odwołanie Haliny J. od decyzji Prezesa Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego z dnia 8 września 2009 r. Decyzją tą odmówiono wnioskodawczyni prawa do renty rolniczej z tego powodu, że orzeczeniem Komisji Lekarskiej nie uznano jej za trwale lub okresowo całkowicie niezdolną do pracy w gospodarstwie rolnym.

Sąd Okręgowy ustalił, że ubezpieczona Helena J. urodziła się w 1963 r. i ma wymagany ustawowo okres podlegania ubezpieczeniu społecznemu rolników. Sąd ustalił, że stwierdzone u ubezpieczonej schorzenia powodują szereg dolegliwości, jednakże nie są aktualnie zaawansowane w stopniu powodującym całkowitą niezdolność do pracy w rolnictwie. Ustalenie to Sąd pierwszej instancji oparł na dowodach z dokumentów oraz z opinii biegłych lekarzy specjalistów z zakresu kardiologii, chirurgii oraz psychiatrii. U wnioskodawczyni stwierdzono: zaburzenia depresyjne i lękowe mieszane w remisji, nadciśnienie tętnicze I stopnia, cukrzycę typu II wyrównaną, otyłość, guzki tarczycy z wyrównaną czynnością hormonalną, nerwicę, przewlekłą niewydolność żylną kończyn dolnych stopnia II/III pod postacią żylaków bez zmian troficznych i stan po usunięciu pęcherzyka żółciowego. Sąd ocenił opinie biegłych lekarzy jako rzetelne, spójne, rzeczowe, jasne, wiarygodne i właściwie umotywowane.

Wnioskodawczyni zaskarżyła ten wyrok apelacją, która została oddalona wyrokiem Sądu Apelacyjnego z 30 listopada 2010 r. Sąd Apelacyjny zaznaczył, że spór w tej sprawie dotyczył kwestii, czy wnioskodawczyni jest całkowicie niezdolna do pracy w gospodarstwie rolnym w rozumieniu art. 21 ust. 5 ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników (jednolity tekst: Dz. U. z 2008 r. Nr 50, poz. 291 ze zm.), według którego ubezpieczonego uważa się za całkowicie niezdolnego do pracy w gospodarstwie rolnym, jeżeli z powodu naruszenia sprawności organizmu utracił zdolność do osobistego wykonywania pracy w gospodarstwie rolnym. Sąd drugiej instancji uznał za prawidłowe i nienasuające zastrzeżeń ustalenia Sądu Okręgowego, w myśl których wnioskodawczyni nie jest osobą trwale lub okresowo niezdolną do pracy w gospodarstwie rolnym. Ustalenia te zostały poczynione na podstawie opinii biegłych lekarzy: psychiatry, kardiologa i

chirurga, którzy po zbadaniu wnioskodawczynie nie stwierdzili u niej takiego zaawansowania schorzeń, które powodowałyby niezdolność do wykonywania pracy w gospodarstwie rolnym. Opinie biegłych sądowych są zgodne z orzeczeniem Komisji Lekarskiej, która również nie stwierdziła u wnioskodawczynie trwałej lub okresowej całkowitej niezdolności do pracy w gospodarstwie rolnym. Sąd Apelacyjny podniósł, że wnioskodawczynie w postępowaniu apelacyjnym nie przedstawiła dowodów, które mogłyby skutecznie podważyć dokonaną przez Sąd Okręgowy ocenę stanu jej zdrowia i zdolności do wykonywania pracy w gospodarstwie rolnym. Zdaniem Sądu Apelacyjnego, zebrany w sprawie materiał dowodowy daje wystarczającą podstawę do ustalenia, że wnioskodawczynie nie jest osobą całkowicie niezdolną do pracy w gospodarstwie rolnym i nie wymaga on uzupełnienia a w szczególności przeprowadzenia dowodu z opinii innego zespołu biegłych lekarzy sądowych.

Ubezpieczona wniosła skargę kasacyjną od tego wyroku, zaskarżając go w całości i zarzucając mu mające istotny wpływ na wynik sprawy naruszenie art. 232 zdanie 2 k.p.c. w związku z art. 278 § 1 k.p.c. w związku z art. 467 § 4 k.p.c. polegające na „nieprzeprowadzeniu w niniejszej sprawie przez Sąd z urzędu dowodu z opinii lekarza biegłego sądowego specjalisty okulisty, pomimo że wnioskodawczynie niereprezentowana przez profesjonalnego pełnomocnika oraz, co znajduje potwierdzenie w materiale dowodowym niniejszej sprawy, cierpiąca na zaburzenia psychiczne (depresyjne i lękowe mieszane), wskazywała zarówno w odwołaniu z dnia 13 października 2009 roku, jak i w apelacji z dnia 15 czerwca 2010 roku, iż od co najmniej 9 lat cierpi na zaćmę, zaś powołani w niniejszej sprawie biegli lekarze sądowi w zakresie psychiatrii, lekarz kardiolog – specjalista chorób wewnętrznych oraz lekarz biegły sądowy w zakresie chirurgii, nie wypowiedzieli się w przedmiocie sygnalizowanego przez wnioskodawczynię długoletniego schorzenia oczu – zaćmy, co w konsekwencji doprowadziło do wydania wyroku Sądu I i II instancji z istotnym naruszeniem przepisów postępowania polegającym na rozstrzygnięciu sprawy na podstawie zabranego w sprawie niepełnego materiału dowodowego, niepozwalającego na rzetelną ocenę stanu zdrowia wnioskodawczynie oraz przyjęcie istnienia bądź nieistnienia przesłanek do uznania wnioskodawczynie za całkowicie niezdolną do pracy w

gospodarstwie rolnym.” Na tej podstawie ubezpieczona domagała się uchylenia w całości zaskarżonego wyroku Sądu Apelacyjnego oraz uchylenia wyroku Sądu Okręgowego z dnia 2 czerwca 2010 r. i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania przez Sąd pierwszej instancji oraz zasądzenia kosztów postępowania, w tym kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu.

Sąd Najwyższy rozważył, co następuje:

Skarga kasacyjna zasługuje na uwzględnienie ponieważ uzasadniony jest (stanowiący jej podstawę) zarzut naruszenia art. 232 zdanie drugie k.p.c. (w związku z art. 278 § 1 k.p.c.).

Zasadą w postępowaniu cywilnym jest obciążenie stron obowiązkiem wskazywania dowodów dla stwierdzenia faktów, z których wywodzą skutki prawne (art. 232 zdanie pierwsze k.p.c.). Sąd jest jednak wyposażony w prawo dopuszczenia dowodu niewskazanego przez stronę (art. 232 zdanie drugie k.p.c.). W orzecznictwie Sądu Najwyższego zostały ustalone przesłanki skorzystania przez sąd z tej wyjątkowej kompetencji. Wśród nich występuje nieporadność strony działającej bez profesjonalnego pełnomocnika (tak np. w wyroku z 27 kwietnia 2004 r., II CK 238/03 LEX nr 585752). Sąd Najwyższy podkreślał też wielokrotnie, że uprawnienie do dopuszczenia dowodu z urzędu może przekształcić się w obowiązek wówczas, gdy przeprowadzenie dowodu z opinii biegłego (biegłych) jest konieczne dla wydania prawidłowego orzeczenia a jest to dowód niemożliwy do zastąpienia żadnym innym (tak np. w wyroku Sądu Najwyższego z 15 stycznia 2010 r., I CSK 199/09 LEX nr 570114 a także w wyrokach Sądu Najwyższego z 15 czerwca 2011 r., V CSK 373/10 LEX nr 885040 i V CSK 382/10 LEX nr 864025). W tej sprawie wnioskodawczynię obciążał obowiązek wskazania dowodów dla stwierdzenia faktu całkowitej niezdolności do pracy w gospodarstwie rolnym (utrata zdolności do osobistego wykonywania pracy w gospodarstwie rolnym z powodu naruszenia sprawności organizmu). Jest to bowiem fakt, z którego (obok innych, bezspornych) wywodzi ona skutek prawny w postaci nabycia prawa do renty rolniczej. Wnioskodawczyni działała w tej sprawie aż do stadium postępowania kasacyjnego bez profesjonalnego pełnomocnika a bezsporne okoliczności

wskazywały na to, że – między innymi - z uwagi na stan zdrowia nie jest ona w stanie sprostać obowiązkowi wskazania dowodów dla stwierdzenia podnoszonej przez nią w odwołaniu i apelacji całkowitej niezdolności do pracy w gospodarstwie rolnym. Natomiast już w odwołaniu inicjującym postępowanie sądowe w tej sprawie wymieniła schorzenia, na które cierpi a które jej zdaniem stanowią o spełnieniu spornej przesłanki do przyznania renty. Wśród tych schorzeń wymieniła zaćmę. Sąd pierwszej instancji słusznie uznał, że w tej sprawie zachodzą szczególne okoliczności uzasadniające dopuszczenie dowodów niewskazanych przez stronę. Były to dowody wymagające wiadomości specjalnych w rozumieniu art. 278 § 1 k.p.c. jako że chodziło o ustalenie okoliczności niezdolności do pracy z przyczyn naruszenia sprawności organizmu. Wszystkie dowody z opinii biegłych lekarzy zostały dopuszczone nie dlatego, że wskazała je wnioskodawczyni lecz z urzędu przez Sąd. Sąd pierwszej instancji nie był jednakże konsekwentny skoro wśród dowodów na okoliczność zdolności (niezdolności) wnioskodawczyni do pracy w gospodarstwie rolnym pominął dowód z opinii lekarza okulisty, a Sąd drugiej instancji niesłusznie uznał, że nie zachodziła potrzeba uzupełnienia materiału dowodowego. Trzeba w tym miejscu przypomnieć, że nabycie prawa do renty rolniczej uzależnione jest od stwierdzenia całkowitej (trwałej lub okresowej) niezdolności do pracy w gospodarstwie rolnym w rozumieniu art. 21 ust. 5 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników. Przesłanką nabycia prawa jest niezdolność do pracy w gospodarstwie rolnym spowodowana naruszeniem sprawności organizmu w takim stopniu, że całkowicie uniemożliwia ono osobiste wykonywanie pracy. Dla ustalenia przekroczenia granicy między częściową a całkowitą niezdolnością do osobistego wykonywania pracy w gospodarstwie rolnym istotne jest uwzględnienie wszystkich schorzeń ubezpieczonej. Uwzględnienie wszystkich okoliczności pozwalających na poczynienie koniecznych ustaleń dla zastosowania prawa materialnego w tej sprawie wymaga, co oczywiste, wiadomości specjalnych. Stąd też zachodziła konieczność przeprowadzenia dowodów z opinii biegłych lekarzy właściwych specjalności. Trzeba też dodać, że utrwalony jest w orzecznictwie Sądu Najwyższego pogląd (tytułem przykładu można wskazać wyroki: z 9 kwietnia 2009 r., I UK 342/08 LEX nr 707861, z 25 stycznia 2005 r., I UK 149/04 LEX nr 602672, z 26 lipca 2011 r., I UK 29/11 LEX nr 1026622) o tym, że

nie jest wystarczające ustalenie braku niezdolności do pracy z uwagi na poszczególne schorzenia ubezpieczonego ale konieczne jest dokonanie kompleksowej oceny stanu zdrowia pod tym kątem w przypadku mnogości schorzeń. Każde ze schorzeń traktowane oddzielnie może nie dawać podstawy, ze względu na stopień jego zaawansowania, do stwierdzenia takiego naruszenia sprawności organizmu, które całkowicie uniemożliwia osobiste wykonywanie pracy w gospodarstwie rolnym, natomiast może się zdarzyć, że suma tych schorzeń powoduje taki skutek.

Nieprzeprowadzenie z urzędu, co stanowi naruszenie art. 323 zdanie drugie k.p.c. w związku z art. 278 § 1 k.p.c., wszystkich dowodów koniecznych dla prawidłowego dokonania ustalenia okoliczności faktycznych mogło mieć istotny wpływ na wynik sprawy w rozumieniu art. 398³ § 1 pkt 2 k.p.c. Powoduje to konieczność uchylenia zaskarżonego wyroku i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c.